

EMLÉKEZÉS A SZONDI CSALÁDRA

Karl Bürgi-Meyer interjúja Kerényi Magdával¹

Karl Bürgi-Meyer: *Hogyan ismerkedett meg Ön és a férje a Szondi családdal?*

Kerényi Magda: Először a férjem² ismerkedett meg velük. Nem tudom, pontosan mikor történt, 1938-ban vagy 1939-ben. 1939 őszén én már ismertem Szondit, nem sokkal korábban találkoztunk először. A férjem már egy évvel azelőtti kapcsolatba került a családdal Jacobi Jolán révén.

– *Ön ismeri Jacobi Jolánt? C. G. Jung munkatársára gondol, ugye?*

– Igen. Minden évben egy vagy két alkalommal meglátogatta a családját, a férjét Magyarországon, akitől soha nem vált el, csak külön éltek. A férje híres ügyvéd volt Budapesten. Két fiuk volt, a múlt héten halt meg az egyik, mint azt a Neue Zürcher Zeitungban olvastam. Jacobi asszony már korábban is ismerte Szondit, nem tudom, mióta. Azon a véleményen volt, hogy Kerényi Károlynak és Szondinak meg kell ismerkedniük egymással. Ez oly módon történt, hogy Szondi hetente egyszer „nyitott ajtó” szemináriumot tartott a lakásán, így a barátok és ismerősök ilyenkor meglátogatták.

A megismerkedés

De lehet, hogy nem is így történt, mivel a férfiak első megismerkedésénél nem voltam jelen. Úgy mondták, a háború előtti utolsó években történt, legfeljebb két évvel a háború előtt, de lehet, hogy csak egy évvel. Rögön létrejött köztük a barátság. Később én is bekerültem ebbe a körbe. Abban az időben, amikor Szondiékát megismertem, terhes voltam már a nagyobbik lányommal. A lányom 1940 júniusában született. Még mindig előttem van, ahogy Jacobi asszony meglátogatott minket, amikor már vártam a gyermeket. A férjem elragadtatva beszélt

---

¹ Az interjú megjelent: Bürgi-Meyer, Karl: *Erinnerungen an die Familie Szondi*. Interview mit Magda Kerényi. In: *Szondiana*, 1994/1. 32–45.

² Kerényi Károly (1897–1976) ókortudós, klasszika-filológus, pécsi, majd szegedi egyetemi tanár. 1943-tól haláláig Svájcban élt. (A szerk.)

Szondiról. Éppen akkor ismerte meg a Szondi-tesztet és kapott egy tesztdobozt a hozzá tartozó teszttel. A férjem sokszor megcsinálta velem a tesztet, és megcsinálta velem Szondi is.

– *Kerényi professzor már Magyarországon megismerkedett a Szondi-teszttel?*

– Igen, az emigráció előtt megvolt már a teszt, azután mi 1943 áprilisában Svájcba kerültünk, de először nem mint emigránsok: egyéves tanulmányútra érkeztünk ide. De ez egy másik téma lehetne. A tesztet a férjem Szegeden már használta, ahol 1940-től laktunk. A férjem professzor volt a szegedi egyetemen. Ott már letesztelte a legközelebbi ismerősöket. Férjem megismerkedett a teszttel, és nagyon sok beszélgetést folytatott Szondival. Szondi is eljött hozzánk Szegedre. Ott vezette a férjem a klasszika-filológia tanszéket. Ott is laktunk. Budapesten magántanárként tartott hetente előadásokat vallástörténetből. Magyarországon nincs vallástörténeti tanszék mind a mai napig. A férjem már akkor nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy a vallástörténetet fő tantárgyként tanítsa. A hetenkénti előadások a híres pénteki órák voltak, ahol mindig nagyon sok hallgató volt jelen, nemcsak az egyetemről: Budapest legképzettebb szakemberei is megjelentek. A művelt réteg számára ezek a vallástörténeti előadások létfontosságúak voltak. Feltételezem, hogy amikor Budapestre utazott, találkozott Szondival is, pénteken vagy szombaton.

– *Csak tudományos kapcsolat volt Szondi és Kerényi között, vagy baráti is?*

– Tudja, ebben az intellektuális körben Budapesten a tudományos és baráti kapcsolat elválaszthatatlan volt. Nem kellett külön társasági életet élnünk, mert ezek a kapcsolatok intellektuális gyökerűek voltak.

– *Mit gondol, milyen ok indította Kerényi professzort arra, hogy a teszttel foglalkozzon? Végül is ez egy pszichológiai teszt.*

– Ez a teszt dolog nagyon komoly dolog volt. Kerényi hamar megismerkedett Szondi kutatási területével.

A teszt

Kerényi Károly egy alkalommal így írt erről: „A mai pszichológiai módszerek közül a történésznek Szondi Lipót genealogikus módszere felel meg a leginkább. Möbius egy kevésbé átgondolt módszert már alkalmazott... Tisztán empirikus alapon elfogadható a Szondi által felfedezett összefüggés, hogy pl. a görcsös fejfájásnak és az epilepsziának patológiai vonatkozásban, valamint a vallásos foglalkozásválasztásnak nem patológiai vonatkozásban ugyanaz az öröklött komponens az előfeltétele” (Kerényi, 1988. 146).

– *Kerényi professzor tanította a Szondi-tesztet Zürichben az Alkalmazott Pszichológiai Intézet pszichológiai szemináriumán, még mielőtt Szondi Zürichbe jött.*

– Igen Szondi ekkor már elment Magyarországról. Csak azt tudom, hogy ez 1944 őszi szemesztere körül lehetett, hogy előkészítse Szondinak a szellemi környezetet a sorsanalízis befogadására. Kerényi Károly két szemesztert tartott, az 1944-es nyári szemesztert (április 17-től július 14-ig) és az 1944–45-ös téli szemesztert (1944. október 19-ei kezdettel). Tízszer kétórás szemináriumot tartott „Bevezetés Szondi sorsanalitikus teszt módszerébe” címmel. Szondiékát 1944 júniusában deportálták. Hogyan történt ez a deportálás? De talán már tudja is...

– *Nem, senki nem tud nálunk semmi pontosat. Ezért nagyon örülök, ha elmondja nekünk a pontos körülményeket.*

– Hitler 1944. március 19-én elfoglalta Magyarországot. Ez mindent meghatározott, s megkezdődött a zsidóüldözés. Sok zsidó elbújt, de akiknek ez nem sikerült, gettókba kerültek. Ezekből a gettókból sokakat deportáltak. De nemcsak a gettók lakóit szállították koncentrációs táborokba, hanem sok megkeresztelkedett zsidót is. Csak lassan vált ismertté, hogy az embereket Auschwitzba deportálták. Ezt azonban nem lehetett biztosan tudni.

A Kasztner-ügy

De néhány hónap múlva már tudták, mert más országokban mindez megtörtént. A a mentési próbálkozások különböző akciók keretein belül zajlottak, melyeknek az egyik irányítója Kasztner Rezső³ volt, egy magyar zsidó Erdélyből. A nácik a Kasztner akcióval nagyon sok pénzt szereztek. Sok zsidót úgy távolítottak el, hogy az nem deportálásnak tűnt, hanem azt mondták, hogy Bécsen keresztül Palesztinába juttatják el őket. Ez főleg az erdélyi magyar zsidókra vonatkozott. Szondi az egész országban és valószínűleg Erdélyben is ismert volt. Hogy hogyan csatlakozott ehhez az akcióhoz Szondi, pontosan nem tudom, felszólították hogy menjen, pénz fizetése nélkül, tiszteletből. Hogy az akció nem lett sikeres, az nem Kasztner bűne volt. A nácik, miután megkapták a pénzt, a vonatot nem Palesztinába, hanem Bergen-Belsenbe irányították.

Szondinak hamarosan észre kellett vennie, hogy koncentrációs táborban van. Bergen-Belsennek két része volt, az egyik, ahol az elgázosítást végezték és egy másik, amely ettől el volt választva. Így sosem lehetett biztos benne az elhurcolt, hogy mi lesz vele. Annyit betartottak a nácik, hogy nem öltek meg senkit a Kasztner-csoportból. Ez minden, amit tudok. Szondinak nem volt annyi pénze, hogy a nácikat lefizesse s kiváltsa magát.

– *Ezt megtehették emberek, ha volt hozzá pénzüik?*

---

³ A Kasztner-féle mentőakció részleteiről lásd Randolph Braham: *A magyar Holocaust I–II*. Gondolat, Budapest, 1987. Az akcióról lásd még Zsolt Béla *Kilenc koffer* című könyvét is (Magvető, Budapest, 1980). (A szerk.)

– Nem, általában nem, de ha valaki... ehhez kellett egy Kasztner, aki ezt elintézte. Ha jól tudom, nem egy alkalommal kifizetett pénzösszegekről volt szó, hanem sok-sok teherautóról. Teherautók zsidókért! Mindenesetre úgy kellett lennie, hogy nem egy összegekről, hanem sokkal többről volt szó, Kasztner azt mondta: ennyi és ennyi teherautóért ennyi és ennyi zsidó válik szabaddá, megmentem őket a deportálástól. [...]

– *Tud arról valamit, hogy Szondit gyermekkorában máshogy nevezték, s megváltoztatta a családnevét?*

– Igen, de ezt soha nem tudtam pontosan. Hogy azelőtt Sonntag vagy Sommer vagy más tipikus zsidó neve volt-e?⁴ ... Azt sem tudom, a névváltoztatás mikor történt, Szondi az apja tizenkettedik és apja második feleségének nyolcadik gyermeke volt. Az hogy én milyen okból változtattam nevet, tudom.

– *Önt milyen okok vezették a névváltoztatáshoz?*

– Ez akkoriban megszokott volt. Engem Lukácsnak hívtak, ez volt a lánykori nevem. Én is zsidó származású vagyok, a férjem keresztény volt, de neki is magyarosított a neve.

Névváltoztatás

– A magyarosítás során két lehetőség volt... Hogy is mondjam... Az emberek svábok voltak, azaz németek, nem okvetlenül zsidók, vagy pedig zsidók, akik aztán magyarosították a nevüket. Az 1896-os millenniumi évben hazafias hullám volt Magyarországon. Magyarország ezeréves fennállását nagy ünnepségek kísérték. Sok magyarosítás történt. A férjem családja sváb volt, a XVIII. században Mária Terézia idejében Dél-Magyarországon lettek letelepítve. A férjem családneve Kinzig volt. Az apa még a férjem születése előtt — 1897-ben — magyarosított. Férjem kereszt- és születési bizonyítványa hátulján az áll, hogy az apját Kinzignek hívták, és hogy ő mint Kerényi Károly született. A Kinzig a Neckar mellékfolyója. Onnan származnak, erősen hívő, katolikus családból. A férjem ilyen katolikus környezetben nőtt fel. És hogy hogyan találtak erre a Kerényi névre, az is egy külön történet. Az volt a szokás, hogy a gyermeket annak a napnak a védőszentjéről nevezték el, amelyik nap született. Az apósomnál ez Quirinus volt, aki Pannóniában élő mártír volt. Az apósom június 4-én született. Ez a Quirinus nap, és a Quirinus magyarul Kerényit jelent.

– *A két gyerek, Szondi Vera és Péter először zsidó hitűek voltak és később megkeresztelkedtek?*

– Azt hiszem, csak Vera keresztelkedett meg később. Szondi említette, hogy a lánya keresztény. Igen, a lánya keresztény volt, mégpedig nagyon vallásos.

---

⁴ Szondi eredeti családi neve Sonnenschein volt. (A szerk.)

– Zürichben?

– Zürichben. Biztosan nem a deportálás előtt. Arra nem lett volna oka. Az semmit nem használt volna, ha 1944 előtt megkeresztelik.

– Az Ön férje szoros együttműködésben volt C. G. Junggal?

– Igen.

– Voltak olyan kérdések férje szakterületén, ami iránt Szondi érdeklődött? Beszélt Kerényi és Szondi egymás között olyan dolgokról is, amelyek nem a teszthez kapcsolódtak, hanem...

– A férjem szakterületéhez? Azt nem tudom. Nagyon sokat és jól elbeszélgettek. De hogy ez több volt-e Szondi szakterületénél vagy a férjeménél, milyen gondolatokat vitattak meg, ezt nem tudom. Egy sokkal későbbi időből valami egészen személyeset tudok megemlíteni, valamit, ami nagy hatással volt rám. Szondiék még Küssnacht előtt...

– Ön az 1984. novemberi és az 1985. május eleji időszakra gondol?

– Igen. Két vagy három alkalommal meglátogattam őket. Lili kezelésre járt. Szondi és én kettesben voltunk a szobában, és megkérdezte tőlem Szondi: „Mondd csak, hogyan közelítette meg Károly a mitológiát, ugyanis én sohasem tudtam megtalálni a hozzá vezető helyes utat.” Azt válaszoltam: „Kerényinél ez különös viszonyulás volt, a mitológiát mint egy magasabb szellemi realitást szemlélte. A mitikus alakokat emelte ki, amelyek minden emberben megvannak, tehát nem az egész mitológiát szemlélte, hanem ezt vagy azt az alakját. Az első görögök, akik a mitológiát megalkották, férjem szerint ezeket a mitikus alakokat nem csupán megteremtették, és az Olimposzra vetítették magukból minden emberi gyengeségeikkel együtt, hanem felismerték éppen ezen gyengeségekkel, törekvésekkel, szenvedélyekkel együtt. A mitológia úgy jött létre, hogy a görögök ezeket az alakokat felismerték és nem csak projiciálták.” Ezt mondtam Szondinak. Ebből a kérdésből arra következtetek, hogy nem sok szó esett kettejük között a mitológiáról. A férjem beszélt a tudattalan piramisáról. A piramis csúcsát Freud úttörő jelentőségű felismerése képezi, a személyes tudattalan. Ez alá kerül Szondi tudattalanja, ez alá pedig Jung kollektív tudattalanja, ahol a mitológia lelt otthonra.

– Ha már Jungnál tartunk, van-e Önnek tudomása Szondi és Jung kapcsolatáról?

– Erre vonatkozóan van egy írás nálam, amit előkészítettem Önnek. Jung és Szondi kapcsolata bensőséges volt.

A pápák

– A férjem (Kerényi, 1969,86) útinaplójának 3. kötetében így ír:

„1954. december 27. Ascona... Szondiék holnap érkeznek. Tiszta napsütés van 24-e óta.”

„1955. január 1. Ascona. Ma megtaláltuk Jungot egy Upton Sinclairhez írt hosszú levél mellett a ‘Tamaroban’, ahol Szondi is lakik. A két pápa jól megérti egymást, mint az egyetemi pszichológia ellen lázadó eretnekek. Szondival minden délben együtt vagyunk, tegnap óta napsütés nélkül...”

„1955. január 3. Ascona. Hallgattam a két nagy pszichológust, amint kedvüket lelték abban, hogy lehangoló ítéletet mondjanak a mai orvoslásról. Igazuk volt.”

Jung az egyik résztvevője volt annak az akciónak, amely során Szondiék egy csoporttal Bergen-Belsenből Svájcba, Caux-ba vitték. Caux-ban egy hotelban helyezték el őket. Körülbelül negyvenen voltak, de az adatokért nem vállalom a felelősséget. Ez egy bergen-belseni magyar zsidó csoport volt, akik ezzel a Kasztner-csoporttal Svájcba jöttek és Caux-ba érkeztek meg. Hogy Szondi ehhez a csoporthoz csatlakozhatott, az éppen Jungnak is köszönhető. Dr. Wagner-Simon asszony is sokat tett ez ügyben, ha őt megkérdeznék, talán nem is említené Jungot. De biztosan tudom, hogy Jung benne volt. Valószínűleg Forelt említené meg, mert Forel fogadta be később Szondit.

– *Oscar Louis Forel, August Forel fia?*

– Igen.

– *Milyen volt a kapcsolat Szondi és Jung között Zürichben?*

– Igen, igen, ez nem volt túl szoros, de semmi negatív sem történt.

– *A kapcsolat Szondi és Jung között nem volt közeli?*

– Igen, ez nem volt közeli.

– *Amikor együtt voltak a Szondi családdal, hallott valamit Jungról?*

– Valószínűleg igen, de nem maradt meg bennem. Ez kollegiális viszony volt. Jung a Szondi Intézetben is képviselve volt.

– *Igen, ez máig is így van. Szondi kérése volt, hogy a jungi pszichológia része legyen az Intézetben folyó kiképzésének.*

– Igen, pontosan. Sokra tartotta őt, s még többre Freudot. Semmi kritikus nem maradt meg az emlékezetemben.

– *Milyen volt a kapcsolat és az érintkezés a Szondi család tagjai között?*

– Igen, voltak kritikus pontok, Lili szenvedett attól, hogy a családban mindig bírálták, pedig ő hallatlanul szorgalmas és kedves, a családjának élő asszony volt. De ez valahogy egy régi patriarchális magatartás volt, ahogy egyébként nálunk is. Ez nemcsak zsidó, hanem magyar szokás is lehet.

Hagyomány és nemzedék

Ezt a magatartást már a családukból hoztam magammal, hogy mi nők mindig alárendeljük magunkat a férfiaknak, kötelességet érzünk, szívesen tesszünk kedvükre, kiszolgáljuk, kényeztetjük őket. Ez volt a szokás a mi családukban. Érzésünk szerint Szondiéknál feszültség uralkodott, ami a generációs problémákból adódott. Egészen pontosan nem tudom, de Szondi Péterben ellenállás volt a pszichológiával és apjával szemben is. Gyakran előfordul ez pszichológus családoknál, az ilyen törés apa és fia között. A lányuk, Vera, valahogy nagyon elutasító volt. Nem voltak lazák a társas érintkezésben. Emlékszem, hogy Lili elmesélte nekem, Vera nagyon betegnek nézett ki. Az apja mondta neki: „menj el orvoshoz”. Ezt Vera halála után mesélte el nekem Lili. Vera azt felelte: „Nincs szükségem rá, én magam is orvos vagyok. Tudom, hogy a vesémmel van valami baj.” Teljesen elutasította a kivizsgálást. Lili aztán megtudta, hogy Vera nem a halogatás miatt halt meg, hanem a veséje vagy a mája miatt. De abban biztos vagyok, hogy nem lett öngyilkos. Utólag mondták az orvosok Lilinek, hogy semmit sem használt volna, ha elmegy orvoshoz időben. Ez gyógyíthatatlan betegség volt, hogy rák-e, azt nem tudom. Amikor utoljára láttam, érte mentünk az anyjával a zürichi Szondi Intézetbe, ott lejött a lépcsőn, és én nem ismertem meg, hogy ő a Vera.

Szondi Vera

Ha Lili nem szólította volna meg, nem ismertem volna meg, hogy ő a Vera. Úgy megöregedett, pedig néhány évvel azelőtt friss jelenség volt. Volt még valami: Vera írt nekem egy levelet és abban Monika Mannról kérdezett. Családkutatást folytatott Szondi szempontjai alapján a Mann családnál. Már minden együtt lett volna, de Monikáról csak azt tudta, hogy velünk jó barátságban volt és vendégként tartózkodott nálunk. Írtam erről neki néhány dolgot. Szokásommal ellentétben még aznap válaszoltam neki. Mindig szívesen beszélek Mannékról, és úgy gondoltam, ha csak ez hiányzik, miért ne segíthetnék. Így hát írtam neki, és Lili mondta, hogy Vera éppen azon volt, hogy válaszol nekem, mert a levelem ott feküdt nyitva, kibontva, kiterítve Vera asztalán, az ágya mellett, amelyben meghalt. Különös, hogy olyan gyorsan igyekeztem válaszolni, mert különben mindig időrendi sorrendben válaszolok. Így néha hónapoknak kell eltelni a válaszig. És ezt a levelet Vera még megkapta... ami itt fontos volt. Lili számára ez a levélváltás bizonyíték volt, hogy Vera halála nem öngyilkosság volt. Az öngyilkosság verziója Magyarországon terjedt el. A szülők nyaralni voltak, amikor kaptak egy telefont, hogy a postát nem vitték el. A szülők gyorsan hazajöttek, de akkor már halott volt Vera.

– Igen, ahogy azt Szondi Lilitől tudjuk, Szondiék 1978. július 24-én Silsbe utaztak augusztus 14-éig. augusztus 11-én, pénteken, három nappal a tervezett hazautazás előtt Lilinek feltűnt, hogy Vera augusztus 7-e óta nem jelentkezett telefonon. Ugyanaznap a szomszédasszony telefonált, hogy Vera három napja nem vitte be a postát. Szondiék még aznap visszajöttek, de Verát már holtan találták a lakásban. Valószínűleg már három napja holtan feküdt. Találtak egy listát, amin a másnap megrendelendő élelmiszerek voltak felírva, és az üres üvegek ki voltak készítve az ajtó előtt. Még hétfőn Vera egy órát beszélgetett a háztulajdonossal, zongorázott és felhívta a szüleit Silsben.

Amikor Ön meglátogatta a Szondi családot, miről beszélgettek?

– A férjem egy ideig Szondiéknál szállt meg, amikor Asconából Zürichbe járt a központi könyvtárba.

Szondiéknál

Mégpedig abban a szobában, ahol később Vera lakott. Egy külön bejárata volt, szemben a lakással. Egy szoba mellékhelyiséggel, ez volt a férjem szobája.

– Melyik évben volt ez?

– A férjemtől egy dátum megmaradt, ez 1953. július 29 volt. (Kerényi 1967, 165)

– Ön a Dunant utca 3. szám alatti lakásról beszél?

– Igen, ez a Dunant utca volt. Ott volt ez a lakás, és jobbra a szoba, a lépcső mellett egy külön bejárat. A férjem minden héten szerdán és csütörtökön volt ott, s valószínűleg gyakran ott is étkezett. Lili jó háziasszony volt, sok receptem van tőle. Nagyon igyekeztünk, hogy jó szakácsnők legyünk, mert a férfiak ezt nagyra becsülték. Recepteket cseréltünk. Recepteskönyvemben sok lap és levél van Lili receptjeivel. Néha én is laktam Szondiéknál, mikor Zürichbe utaztam.

– Amikor Szondiéknál lakott, illetve a férje Szondiéknál volt, milyen benyomása volt, miről lehetett beszélni Szondiékkel? Milyenek voltak a családi kapcsolatok, milyen gondok és örömek voltak a családban?

– Pontosán nem tudom megmondani, de szó volt a gyerekeink előrehaladásáról, s természetesen mindig beszédtema volt Magyarország, a magyar forradalom, erről nagyon sokat beszélgettünk, és általában a személyes kapcsolatunk Magyarországgal, Magyarország politikai problémái. Magyarország és a család jelentettek a fő témákat.

– Erről Szondival vagy Lilivel beszélgettek?

– Mindkettőjünkkel. Szondi mindig nagyon érdeklődött a családjunk iránt, a gyerekeink iránt. A saját gondjainkban is osztozott velünk. Azt gondolom, mi egy-

másról egyszerűen mindent tudtunk, ki hova utazott, az utazásélményeket, karrier-dolgokat, külföldi kapcsolatokat.

– Péter karrierjére gondol?

– Nem, nem az övére.

– Szondi Lipótéra és Kerényi Károlyéra?

– Igen. A férjem Szondit Mesternek nevezte. Ez egy kicsit szokatlan volt. Magyarul mondják ezt.

Lipót és Károly

Én is Mesternek hívtam. Volt egy kis nehézségünk a Lipót keresztnévvel kapcsolatban. Ez egy Habsburg császár neve. Nagyon ritkán adják ezt a nevet átlagembernek, de ha igen, akkor ez egy kedvelt zsidó utónév.

– És hogyan nevezte Szondi az Ön férjét?

– Egyszerűen Károlynak hívtam.

– Önök mindketten tegezték Szondit?

– Mindketten.

– Ez a magyar nyelvben magától értetődő?

– Nem. Ez úgy van, hogy a magyar asszonyok, ha körülbelül azonos társadalmi rétegből származnak, akkor rögtön az ismerkedésnél letegezik egymást. Akkor nem illik nem tegeződni. A férfiak legtöbbször úgy mutatják be a feleségüket, hogy a keresztnévüket is mondják, mert különben nem tudnák: „Bemutatom Önöknek a feleségemet, Lilit.” Tehát így lenne. Mi rögtön tegeződtünk, már Magyarországon, ez magától értetődő volt, a korkülönbség nem játszott szerepet. Ugyanez volt a férfiak között is érvényben, ha azonos társadalmi rétegből származnak.

– Műveltségi réteg...

– ... és így, oda-vissza, tehát a férfiak a nőkkel is, ez adja magát. Ha már régóta ismerik egymást, akkor a nőnek kell felajánlania a tegeződést a férfinak. A „férjem”-e magyarul gyakran mondjuk „uram”-nak is, Szondi asszony is így beszélt a férjéről, én pedig Károlyról.

Úr és mester

Lili sohasem mondta a férje keresztnévét, mindig az uramat mondta, magyarul. Én intim körben sohasem mondtam „uram”, mindig Károlyt mondtam, magyarul. Az „uram” azt jelenti „mein Herr”.

– És ez szokatlan?

– Hogy is mondjam csak, modernebb azt mondani „mein Gatte”, magyarul férjem, de ezt mindig elutasítottuk. Ez olyan mesterkéltség. „Az uram”, így beszélnek a parasztasszonyok is a férjükről. Sosem mondják a keresztnévet, csak azt, hogy uram. Azt, hogy „férjem”, csak a távoli ismerősök előtt mondjuk. Lili mindennek ellenére az „uramat” mondta legintimebb baráti körben is. Ez szokatlan. Ezért a Lipót, ez a szokatlan keresztnév nem is jött soha szóba. A férjem a „Mester” kifejezést használta, ez egy kicsit tréfásan hódoló, nem szokásos, de azért előfordul. A művészeknek szokás azt mondani, hogy Mester. Egy festőnek vagy zenésznek nyugodtan lehet mondani a Mestert, akkor is, ha nagyon jóban van vele valaki. De ugyancsak mondhatjuk ennek az embernek a keresztnévet is. Mi ellenálltunk ennek a Leopoldnak, magyarul Lipótnak, és egyszer azt mondtam Károlynak, amikor már Szondival tegeződtünk: „Te Károly, én is Mesternek fogom hívni, mert ezt a Leopoldot, vagyis Lipótot ki nem állhatom.” Erre Károly viccesen válaszolt: „Akkor hívd Szent Istvánnak”. Magyarországon a Horthy-korszakban a budapesti Lipót körutat átkeresztelték és Magyarország első királyáról, Szent Istvánról nevezték el. Ennek az átkeresztelésnek a kapcsán mondta Károly: „Ha nem akarod Lipótnak szólítani, akkor hívd Szent Istvánnak, vagy nevezd Mesternek.”

– *Szondi Lili tehát tudott róla, hogy soha nem mondja ki a férje keresztnévet. Ön mint nő, feleség, hogyan magyarázná ezt a szokást?*

– Nem tudom. Ez rejtély számunkra, hogy a keresztnévet nem használta. A barátnőimmel sem beszéltem erről. Talán a Habsburgok miatt volt. De a József is egy császárnév, a Ferenc is, és még sincs ellene semmi kifogás. Ez a Lipót viszont nagyon Habsburg volt. Csak ezzel tudom magyarázni, bár az ő generációjában és az enyémben is a Habsburg-ellenesség már nem volt annyira jellemző, de még mindig szerepet játszott. Ez a Lipót név egyszerűen komikusnak hatott.

Szondi Péter

– *Szondi Péter kiváló tudós volt, nagy tragédia az öngyilkossága. Tudna valamit mondani Péter és az édesanyja kapcsolatáról?*

– Ez nagyon szeretetteljes kapcsolat volt.

– *Az édesanyjával?*

– Igen, anyja fia volt, Vera pedig apja lánya, a szó szoros értelmében, ahogy mi mondjuk. De volt feszültség is. Feszültség volt apa és fia között, éspedig éppen a pszichológiát tekintve. Péter ezt a hozzáállást nem fogadta el, vagy kritikával szemlélte. Péter nem követte az apját mint kutató. Lili és Vera között ez egyszerűen úgy alakult, mint a legtöbb lánynál, ha már kinőtt a gyerekkorból, azután már nincs olyan közel az anyjához. Ez igen gyakori, nem speciális eset. Péter öngyilkossága azért volt érthetetlen, mert Péter épp a karrier csúcsponjtján volt, meghívták a Staiger-tanszékre Zürichbe, ami egészen rendkívüli volt. Péternek volt Berlinben egy tanszéke ahogy én tudom, de ez az összehasonlító irodalomtör-

téneti tanszék Zürichben éppen neki lett teremtvé, ahogy én gondolom.⁵ Péter tökéletesen ismerte a világnyelveket.

– *Voltak Péternek kapcsolatai a családon kívül, barátságai, volt szerelmes?*

– Ezt nem tudom. Anyai barátnői voltak. Például M. B., egy filozófusnak a felesége. Egy ideig T.-ben laktak.

– *Nem ismertem őt.*

– A férje jelentős, ismert filozófus volt. Ő Péternek egy anyai barátnője volt.

– *Szeretett Péter a saját generációjából egy nőt, beszélt Önnek erről Szondi Lili?*

– Nem. A férjem és Péter között volt egy szakmai nézeteltérés. Lili nagyon neheztelt a férjemre, mivel igen kritikusan beszélt Szondi Péter nézeteiről a nyilvánosság előtt.

– *Tudományos, elvi vita volt Kerényi Károly és Szondi Péter között?*

– Igen.

– *Szondi Lili meg volt sértve Önre?*

– Igen. A neheztelését írásban is kifejezésre juttatta. A következő címmel jelent meg a cikk „Unruhige Hölderlinforschung” a *TAT*-ban, Zürichben 1967. június 10-én a 33–34. oldalon. Lili azt írta, hogy a férjemről ezután tudomást sem akar venni és hallani sem akar többet róla. Szerencsére ezt az összeveszést sikerült átvészelnem.

– *Ahogy a dokumentumaiban látom, Kerényi Károly utalt erre a vitára Wege und Weggenossen I. című művében, ami 1985-ben jelent meg Münchenben a Lange Müller kiadónál. Nos, Szondi és Szondi asszony beszélgettek Péter tragikus haláláról?*

– Abban az időben a férjem nagyon beteg volt, így nem tudtunk erről részletesen beszélni.

Öngyilkosság

De Szondi asszony a haláleset ismertté válása előtt írt nekem, hogy Péterről semmi híre nincs: „Egyszerűen nem tudom elhinni, hogy valami tragikus történt.” Péter egyszer azt írta neki: „Sohasem tenném azt, amit Celan tett.”

– *A költő Paul Celanra⁶ gondol, akit az 1970-ben elkövetett öngyilkossága után a Szajnában találtak meg?*

– Igen. Aznap, mikor megérkezett Szondi Lili levele, már a Neue Zürcher Zei-

---

⁵ Peter Szondi (1927–1971) a berlini Freie Universität professzora, a német nyelvterület egyik legnevesebb irodalomtudósa volt. (A szerk.)

⁶ Paul Celan (1920–1970): romániai zsidó születésű, németül író költő, a második világháború utáni német irodalom egyik legnagyobb alakja. (A szerk.)

tungban közölték a hírt, hogy Szondi Pétert megtalálták, ugyanúgy a vízbe fúlt, ahogy Paul Celan.

– *Igen Szondi Pétert 1971. november 9-én találták meg holtan a berlini Halentóban, miután 1971. október 18-a óta eltűnt.*

– Természetesen rögtön írtam Lilinek, talán telefonáltam is, de nagyon ideges voltam a férjem betegsége miatt, ezért erre nem emlékszem pontosan. Azokban a napokban Zürichben voltam. Barátoknál laktam és látogattam beteg férjemet. Egyszer láttam Lilit, a Bahnhof utcán elment mellettem. Nem akartam megszólítani, mert annyira tragikus volt az arckifejezése. Az annyira kétségbeesett anya arckifejezése volt, hogy nem vettem a bátorságot, hogy megszólítsam. Persze tudtam, hogy beszélne róla, de egyszerűen féltem tőle. A sors egyik megnyilvánulása Szondi tézisei szerint a halálnem megválasztása.

– *Azt gondolja, Péter halálnemválasztása a genotropizmus útján történt?*

– Igen. Péter összebarátkozott Paul Celannal. Péter beszélt anyjával Celan haláláról ... és végül mégis... Celan halálával kapcsolatban azt mondta az anyjának, hogy ő ezt soha nem tenné meg.

– *Péter maguknál töltött néhány napot itt, Asconában, ugye?*

– Igen, néhány napot itt töltött nálunk, 1955. augusztus 12-ét is. Ekkor váltotta fel a nálunk vendégként lakó Monika Mann-t. Monika Mann nálunk lakott, míg a közelben szálláslehetőséget nem talált. Mikor talált egyet, elköltözött. Péternek az az ötlete támadt, hogy néhány napra eljön hozzánk. Egy fénykép is van erről, a ház előtt ülünk egy kőasztalnál Szondi Péterrel és Monika Mann-nal. Monika ezen a napon késő éjjel telefonált: „Az apám meghalt”. Thomas Mann meghalt. Ez borzasztóan megrázó volt. Éppen aludni készültünk, még odakiáltottam Péternek: „Thomas Mann meghalt.” A következő reggel lejött Péter, azt mondta... vagy a férjem mondta? Ez nem egészen világos már, de lehet, hogy Péter volt, hogy Thomas Mann halálával egy új irodalmi korszak kezdődik el. Nem akarom ezt Péterre fogni, talán a férjem volt, aki mondta „Többé nem úgy lesz, mint eddig.”

– *Nem tudja, Péter volt valamikor szerelmes?*

– Szerelemről nem tudok semmit.

– *Szondi Vera volt szerelmes?*

– Azt hiszem, Lili szomorú volt, hogy egyik gyermek sem alapított családot, s így unokájuk sem volt. De Veránál sem tudok semmit a szerelemről. A lányaimmal jó volt a kapcsolata. Nem tudom pontosan, hogy mindkettővel-e vagy csak az egyikkel és melyikkel. Gyakran volt nálunk vendégségben Asconában. De csak rövid időre. Akkor már katolikus volt és reggelente misére ment.

– *Vera katolikus volt? Azt hittem, református.*

– Igen, igen, katolikus. Mivel a gyermekeim vasárnaponként szintén mentek misére, ez alkalom volt arra, hogy együtt menjenek.

– *Még egy utolsó kérdés. Tudja-e, hogy Szondi mikor kezdett a családi tudatlanságról beszélni? Még nem világos a számomra, mikor jelent meg először ez a fogalom Szondinál Magyarországon.*

– Hogy mikor alkotta meg Szondi ezt a fogalmat nem tudom, nem emlékszem.

– *Először ezzel a fogalommal Szondi sokszorosított előadásjegyzetében találkoztam 1943-ból. Feltételezem, hogy a fogalmat már korábban megalkotta.*

– Csak a következőket tudom. Kozmutza Flóra, a nagy magyar költő, Illyés Gyula felesége könyvet jelentetett meg egy előző szerelméről, aki szintén költő volt.⁷ Ott írja Szondiról, hogy 1934 óta volt hallgatója, 1937-től pedig munkatársa. Szondi példakép volt mindannyiuk számára, hogyan kell az embernek dolgoznia, sokat, szenvedéllyel, önzetlenül. Egy kérdés: Foglalkozott már a Szondi Intézet emblémájával?

– *A hidas emblémára gondol? Igen, azt tudom, hogy Hans Georg Matthys grafikus 1970. március 11-én azt a feladatot kapta, hogy az embléma fejezze ki a sorsanalízis integrált hídfunkcióit. Több lehetőség közül választotta ki Szondi az emblémát 1970. július 23-án. Szondi ennek ellenére említette nekem, hogy ő maga már korábban hidat rajzolt.*

– Szondi Lili említette nekem, hogy ő rajzolta a hidat. Szondi egy alkalommal azt mondta Lilinek : „Te rajzoltad meg a hidat Freud és köztem valamint a különböző pszichológiák között.”

– *Ezt Szondi mondta?*

– Igen, és válaszában Lili azt is elmondta, hogy az embléma megrajzolásában egy kicsit a budapesti Lánchíd is szerepet játszott.

– *Kerényi professzorasszony, szívből köszönöm Önnek az érdekes beszélgetést.*

Ascona, 1991. szeptember 17.

Szűcs Katalin fordítása

IRODALOM

1. **KERÉNYI KÁROLY:** *Gesammelte Werke, Band II. Unwillkürliche Kunstreisen.* München, Langen Müller 1967.
2. **KERÉNYI KÁROLY:** *Gesammelte Werke, Band III. Tage- und Wanderbücher.* München, Langen Müller 1969.
3. **KERÉNYI KÁROLY:** *Band V/2. Wege und Weggenossen 2. Der Sprung: Nietzsche zwischen seinem Roman und seinem Evangelium.* München, Langen Müller, 1988.

---

⁷ Illyés Gyuláné: *József Attila utolsó hónapjairól.* Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1987. (A szerk.)